

УДК 811.163.41'374
811.163.41'367.622'366.533
https://doi.org/10.18485/kij.2017.64.3_4.3

ВЕСНА С. НИКОЛИЋ*
Универзитет у Београду
Филолошки факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 14. 10. 2017.
Прихваћен: 13. 12. 2017.

КВАЛИФИКАТОР МН. Ø У РЕЧНИКУ СРПСКОГА ЈЕЗИКА (лексикографски осврт)

У раду се анализира употреба квалификатора *мн. ø* у *Речнику српскога језика* Матице српске из 2011. године. Циљ рада јесте да се напишу лексеме које су у Једнотомнику из 2011. године добиле овај квалификатор, да се установи уз које су врсте именица лексикографи најчешће стављали ову ознаку, као и да се на основу прикупљене грађе изведу неки општи закључци о природи именица из групе *singularia tantum* и њиховог односа према категорији бројивост/небројивост. Посебан сегмент рада посвећен је именицама које у неком од својих значења могу реализовати и множинску форму, будући да је промена граматичког понашања лексеме најчешће сигнал њеног новог значења.

Кључне речи: квалификатор *мн. ø*, множина именица, *singularia tantum*, бројивост/небројивост, *Речник српскога језика* (2011).

0. Напомене уз измењено и поправљено издање *Речника српскога језика* Матице српске из 2011. године Мирослав Николић, главни уредник овог речника, завршава речима: „Код мањег броја глагола дата је и директна информација о прелазности, одн. непрелазности, али тај посао ни изблиза није доведен до краја јер му се приступило прекасно, а и показао се тежим него што се то у почетку чинило. Ово, такође, важи за покушај обележавања именица које, у неутралном стилу, имају само облике једнине (*singularia tantum*), јер је за то потребно огромно и студиозно истраживање, које, колико је нама познато, још увек не постоји” (РСЈ 2011: 7).¹

Наведена констатација заинтересовала нас је да погледамо код којих се одредница квалификатор за означавање одсуства множине (*мн. ø*) нашао и докле

* vesnanikolic88@gmail.com

¹ Слична је ситуација и у хрватској лингвистици. М. Зника (2005: 41) каже да су на темељу непотпуности (дефектности) морфолошке парадигме именица заједно сврстане две скупине именица: једна бројнија и добро пописана – *pluralia tantum* и друга мање бројна и мање истражена – *singularia tantum*.

се у том исцрпном послу стигло. Још један од подстрека за ово истраживање био је и чланак Александре Марковић *Граматика у српским речницима* (2014: 73–75), у којем ауторка наводи да српски дескриптивни речници несистематично бележе множинске облике апстрактних и градивних именица, које у овом облику имају другачије значење, док се у неким речницима енглеског и руског језика (*Macmillan English Dictionary for Advanced Learners* и *Толковий словарь русского языка*) експлицитно наводи у којим се значењима такве речи понашају као бројиве, а у којима као небројиве. Важност овог посла и за српску лексикографску праксу ауторка наглашава цитирајући управо М. Николића, који у предговору *Речника из 2007.* каже: „Именице које имају само облике јединице (као што су *лишће, стид* и сл.), као ни тзв. небројиве именице (нпр. *брашно, малтер, шљунак* и сл.) нису, нажалост, ни у овом речнику квалификоване као такве. То остављамо за неко од наредних издања (ако их буде)” (РСЈ 2007: 9). Своју замишљао изнети у предговору првом издању *Речника српског језика* М. Николић је са тимом својих сарадника почео да спроводи у дело у другом издању. У списку техничких скраћеница (РСЈ 2011: 12), код знака \emptyset , експлицитно стоји „нулта вредност (нпр. *мн. \emptyset* значи да је именица без (регуларних) облика множине или да се у неутралном стилу не употребљава у множини)”.

Циљ овог рада није исцрпна анализа и доношење коначне истине о природи именица које припадају скупини тзв. *singularia tantum*, будући да је посао њиховог речничког маркирања, као што и сам уредник наглашава, тек започет, а и у многоме зависи од знања и личног језичког осећања конкретног лексикографа, будући да студија о овој врсти лексема, као што је већ речено, још увек не постоји.² Због тога је циљ овог рада да се напишу лексеме које су у Једнотомнику из 2011. године добиле квалификатор *мн. \emptyset* , да се установи уз које су врсте именица лексикографи најчешће стављали ову ознаку, као и да се на основу прикупљене грађе изведу неки општи закључци о природи именица из групе *singularia tantum* и њиховог односа према категорији бројивост/небројивост. Посебан сегмент рада биће посвећен именицама које у неком од својих значења, према бележењу Једнотомника, могу реализовати и множинску форму, будући да је промена граматичког понашања лексеме најчешће сигнал њеног новог значења.

1. За потребе овог истраживања из *Речника српског језика* (2011) ексцерпирани су 616 именских речи уз које се нашао квалификатор који означава одсуство множинске форме. У прикупљеној грађи нашло се десет неличних именичких заменица (*ишта, ко, неко, нешто, нико, ништа, свако, свашта, што, штошта*), један основни број (*један*), 23 бројних именица на *-ица* (које се, према семантичкој подели, сврставају у категорију бројева) и 582 именице. Како је одсуство плуралских облика инхерентна граматичка одлика неличних именичких заменица, примарног значења броја *један* и бројних именица, предмет нашег инте-

² У вези са тим, Д. Горган Премк каже да лексикографија иде испред науке о језику, будући да лексикограф мора доносити процене и о појавама које ни у науци о језику (у овом случају морфологији) нису детаљно описане, посебно не за сваку лексему појединачно (исп. Марковић 2014: 73фн).

ресовања биле су искључиво именице које су се нашле у корпусу.³ Анализом прикупљене грађе дошли смо до неколико основних закључака.

Прво, када се у обзир узме полисемантичка структура именица које немају множинске облике, види се да од укупно 582 ексцерпираних именица само једно значење има њих 413, док нешто развијенију (али јако ретко развијену) полисемантичку структуру има свега 169 именица. Дакле, моносемантичне лексеме евидентно доминирају над онима које имају више значења (има их око 2,5 пута више). Будући да је М. Дешић (1990: 3–9), анализирајући лексеме које у прва три тома Речника САНУ имају више од 15 значења, дошао до закључка да богатство облика стоји у некој вези са богатством значења, може се можда претпоставити да одсуство множинских облика (сиромашност облика) утиче на сиромашност њихове полисемантичке структуре.

Други разлог због којег ова група лексема нема велики број секундарних семантичких реализација јесте тај што њен велики део чине изведене речи, док је немотивисаних далеко мање, а познато је да просте речи имају знатно више значења него изведенице и сложенице (Дешић 1990: 3–9).⁴ На основу полисемантичке структуре испитиваних лексема могу се доносити закључци о њиховом месту у лексичком систему. Будући да лексеме са више значења имају централније место у лексичком систему (Драгићевић 2007: 33), намеће се закључак да се испитивана група лексема налази на његовој периферији или бар не у самом центру. Друго, највећи удео у овој групи лексема имају оне које припадају тзв. маркираној лексици, односно оне уз које је употребљен неки од нормативних и функционалностилских квалификатора, који су – како С. Ристић истиче – важни за установљење статуса језичких јединица у лексичком систему и правила њихове употребе у говору и писању (Ристић 2014: 113). Употребом квалификатора овог типа, наводи даље ауторка, у лексикону српског језика издвајају се немаркиране лексеме стандардног/књижевног језика опште, неутралне употребе, које чине његов централни део, од маркираних лексема, које чине његову периферију, са нестандартним, мање фреквентним јединицама, као и јединицама специјалне или ограничене употребе (Ристић 2014: 117). Међу квалификаторима који се у РСЈ јављају уз именице без множине највећи део припада онима који су, према класификацији Н. Ивановића (2014: 206), везани за термилошки домен и домен лексичких позајмљеница. Уз лексеме из групе *singularia tantum* 42 квалификатора употребљена су око 280 пута.⁵ Од квалификатора из термилошког домена најчешће се јављају следећи: хем. (37), бот. (18), мин. (13), спорт. (9), агр.

³ Како бисмо избегли понављање и у циљу уштеде простора, примере забележене у грађи навешћемо у одељку који се бави врстама именица уз које се нашао квалификатор *мн. ø*, док ће се на осталим местима примери ограничено и само по потреби наводити.

⁴ Слабу развијеност полисемантичке структуре двореферентних деривата Д. Горган Премк (2004: 129) објашњава чињеницом да је у њиховом семантичком садржају број сема веома мали, а код неких готово да изостају или су десемантизоване.

⁵ При томе, приликом бројања у обзир нисмо узимали граматички квалификатор *зб.* и квалификатор који упућује на фигуративно значење – *фиг.*

(7), ист. (4), муз. (3), фил. (3), астр. (2), правн. (2), физ. (1), мат. (1), анат. (1), екон. (1), геогр. (1), мед. (1) и сл., док је код квалификатора из домена лексичких позајмљеница ситуација следећа: енгл. (25), тур. (25), грч. (23), нем. (18), фр. (18), лат. (12), итал. (11), мађ. (2), шп. (2), порт. (1), јап. (1), перс. (1) и сл.⁶ Као што се може видети, велики део именица без плурала долази из других језика или терминосистема појединих наука и струка, због чега још једном можемо закључити да овај тип именица не припада основном лексичком фонду српског језика, у који углавном улазе просте речи прасловенског порекла (Драгићевић 2007: 130), као и да се податак да се у корпусу нашао велики број једнозначних лексема може објаснити самом природом термина, који – према речима Д. Гортан Премк (2004: 118–119) – имају ограничену способност полисемије, али и семантичком и морфолошком неадаптираношћу лексема страног порекла. Када се погледају ексцерпирани лексемије које у РСЈ нису добиле никакав квалификатор, види се да се ни за њих не може рећи да припадају неутралном лексичком слоју, будући да међу њима преовладавају деривати добијени деминуцијом и аугментацијом, које, као творбени процеси, представљају експресивна језичка средстава, с обзиром на то да је употреба ових облика у вези са говорником и комуникативном ситуацијом (Јовановић 2010: 27).⁷ Међу именицама *singularia tantum* најмање је, дакле, неутралних лексема, оних које су познате просечном говорнику српског језика и које се фреквентно користе у свакодневной комуникацији (нпр. *ваздух, запад, здравље, исток, југ, љубав, мед, месо, млеко, обућа, поврће, север, слух, смех, срећа, старост, храна* и сл.).

2. Употребу квалификатора *мн. ѓ* занимљиво је пратити и са становишта врста именица уз које је коришћен. Кроз историју су се у граматицима јављале различите семантичке поделе именица, при чему би се као заједнички пресекач за све анализирание граматике могла узети подела именица на конкретне и апстрактне, при чему би се у оквиру конкретних издвајале властите, заједничке, збирне и градивне именице (исп. Ломпар 2016: 42–43). Глаголске именице се у свим граматицима подводе под апстрактне, док се у само једној – Станојчић–Поповић (2014) – издвајају из апстрактних у посебну врсту. Ми смо се, приликом разврставања именица уз које је употребљен анализирани квалификатор, држали поделе која се даје управо у граматици Станојчић–Поповић (2014), с тим да смо у посебан одељак издвојили и оне именице које Милка Ивић (1983) назива збирно-градивним. Наиме, врсту именица одређивали смо на основу њене примарне

⁶ Иако није у директној вези са темом нашег рада, занимљиво је преко квалификатора из домена лексичких позајмљеница пратити из којих смо сфера живота позајмљивали лексемије из појединих језика. Нпр. квалификатором **енгл.** најчешће су означене лексемије из домена спорта (*бокс, голф, хокеј, фудбал* итд.), а затим и оне којима се означавају различити музички правци (*блуз, џез, фанк, фолк, соул* и сл.) и алкохолна пића (*виски, грог, пунч, рум* итд.); из француског језика углавном смо позајмљивали називе за различите врсте тканина (*батист, велур, серџ, тил, шанџан, шевро* итд.); квалификатори **грч.** и **лат.** најчешће стоје уз називе хемијских елемената, метала, минерала, гасова, док смо називе за намирнице и јела (*бибер, кавурма, кавијар, кајмак, качамак, сирће* и сл.) углавном преузимали из турског језика.

⁷ У вези са експресивним лексиком исп. и Ристић 2004 и Дешић 1982.

семантичке реализације забележене у РСЈ, али је анализа ове скупине именица показала колико је свака подела (па и ова) условна, колико су границе међу врстама именица танке и колико некада није лако утврдити врсту којој именица припада, јер неке од њих својом семантиком и морфолошким понашањем припадају различитим типовима именица.⁸ Иако су наши речници углавном застарели и речничке дефиниције често не одражавају савремено језичко стање, па самим тим можда и нису најпогодније за граматичка испитивања, ради успостављања јединственог критеријума и његовог доследног спровођења, одлучили смо да се ипак држимо онога што речници, у овом случају РСЈ, доносе. Одлучили смо да се при класификацији именица ослањамо искључиво на њихово примарно значење, због тога што би се ситуација додатно закомпликовала уколико би се именице посматрале кроз свеукупност својих семантичких реализација, јер би у том случају једним својим значењем припадале једној врсти именица, а другим некој другој (нпр. **антика** као период → апстрактна : **антика** као старински предмет уметничке вредности → заједничка; **браварија** као делатност → апстрактна : **браварија** као предмети које израђује бравар → збирна; **женство** као оно што је карактеристично за жену → апстрактна : **женство** као женски свет → збирна; **огрев** као средства за ложење, за загревање → збирна : **огрев** као грејање, загревање просторија, стана → глаголска; **отпад** као отпаци, смеће → збирна : **отпад** као место одређено за одлагање смећа, депонија → заједничка итд.).⁹ Ова појава је, свакако, врло занимљива и важна и могла би бити предмет посебне студије. Унутар издвојених врста именица покушали смо да на основу речничких дефиниција извршимо и поделу грађе на уже лексичко-семантичке (тематске) групе, што се такође показало као нимало једноставан задатак, будући да први део дефиниције понекад јасно смешта именицу у одређену категорију, док је у неким случајевима надређена категорија прилично општа (нпр. код лексеме *време*), а евидентна је и неуједначеност употребе хиперонима у дефиницијама чланова исте категорије. Поред тога, поједине лексеме су у оквиру речничке дефиниције добиле и по два хиперонима (хемијски елемент/метал, хемијски елемент/гас, стање/осећање и сл.).¹⁰

Када је реч о граматичком броју именица, у граматикама се обично наводи да оба броја имају заједничке именице, само облике множине оне које се називају *pluralia tantum* (које су такође заједничке, али се у појединим граматикама издвајају као посебна врста), док само облик једнине обично имају властите¹¹,

⁸ Ова чињеница говори у прилог приступу који заступа М. Радовановић у књизи *Фази лингвистика* (2015) и добра је илустрација фазичности језичког света.

⁹ Наша анализа је показала да је најчешћи смер кретања од апстрактности ка збирности, односно од одређеног својства или делатности ка скупу људи који то својство поседује или се том делатношћу бави. Исп. *војништво, монаштво, словенство, српство, четничтво, штамп* и сл.

¹⁰ О употреби хиперонима у дефиницијама лексема у Речнику САНУ исп. Јакић (2014: 180–186).

¹¹ У граматикама се, ипак, помињу и властите именице које имају само облике множине, на пример, *Карловици, Вреоци, Алти, Малдиви, Бахами* и сл.

збирне, градивне и апстрактне.¹² У нашој грађи прво место по бројности заузимају градивне именице (177), затим збирне (143), заједничке (122), апстрактне (101), глаголске (17), властите (8), а ту су и оне које се не могу експлицитно подвести ни под једну од наведених категорија (25).

2.1. Као што се из ових статистичких података може видети, лексикографи су се најчешће одлучивали да квалификатор *мн. њ* употребе испред градивних именица, али оно што је необично јесте чињеница да се овај маркер није нашао код многих именица које се често наводе у литератури и обично сматрају прототипичним градивним именицама (нпр. *шећер, вода, уље, вино, земља, крв, пластика, стакло* и сл.).

Најбројније тематске групе градивних именица уз које се нашао квалификатор *мн. њ* јесу оне којима се именују различите врсте хемијских елемената, врста тканина, намирница, дрвне грађе, пића и сл. Навешћемо само примере најбројнијих и најрепрезентативнијих тематских група:

– **хемијски елементи (метали, гасови, минерали, органска једињења):** азбест, азот, актинијум, алабастер, алуминијум, антимон, антимонит, аргентит, арго, арсен, базалт, бакар, баријум, барит, берилијум, бигар, бизмут, боксит, бор, бром, бронза, бутан, ваздух, водоник, волфрам, галактоза, галенит, галијум, гас, гвожђе, гипс, гликоза, глукоза, гликоген, железо, зрак, калај, кобалт, луфт, месинг, метан, метил, нафталин, озон, кисеоник, олово, плех, селен, скроб, смог, сребро, срма, стипса, туч, хром, челик.

– **врсте тканина:** ангин, ангора, антилоп, атлас, баршун, батист, брокат, букле, вата, вателин, велур, вискоза, вуна, габарден, гримиз, дабровина, дамаст, жерсеј, кудеља, памук, пуплин, свила. серж, скај, твид, тил, цинс, шанжан, шевро, шантунг.

– **намирнице и јела:** багремовац (врста меда), браветина, брашно, бутер, вепровина, говедина, кајмак, кавијар, кавурма, качамак, лој, мајонез, мед, месо, месце, млеко, млекце,¹³ сенф, сирће, сурутка, шлаг.

– **дрво као грађа:** абоносовина, багремовина, багреновина, бадемовина, беловина, боровина, брезовина, бресковина, брестовина, буковина, вишњевина, врбовина, глоговина, грабовина, дреновина, дубовина, дудовина, смрчевина.

– **грађевински материјали, горива и руде:** антрацит, асфалт, бетон, битумен, кокс, креч, малтер, нафта, песак, стиропор, угаљ, шеплак, шљунак, шодер.

– **пића (напици):** беванда, боза, вињак, виски, грог, капуфино, мараскино, порто, пунч, рум, цин².

2.2. На другом месту по бројности нашле су се збирне именице. Оно што нас је изненадило јесте потпуно одсуство именица изведених суфиксом *-ад* и мали број оних са суфиксом *-је*, које се иначе у литератури наводе као типични примери за ову класу именица. Одговор за ову необичну чињеницу нашли смо у предговору Речника, где М. Николић каже: „Збирне именице са суфиксима *-је* и *-ад* типа *грање, грожђе*, односно *јагњад, пилад, телад* и сл. прикључене су, не баш са великим одушевљењем, именицама од којих су изведене (осим ако семантички разлози нису захтевали друкчије) искључиво ради уштеде драгоцене-

¹² За детаљније информације о подели именица у различитим граматикама, њиховим својствима и примерима који се у литератури наводе исп. Ломпар 2016.

¹³ Деминутивни градивних именица и даље припадају класи градивних именица, али су у нашој грађи забележени само деминутивни облици од именица *млеко* и *месо* – *млекце* и *месце*.

ног простора, а не због тога што их сматрамо облицима им. *грана* или *грозд*, већ посебним лексемама. Наиме, *грање* и *грожђе* не стоје у истом односу са *грана* и *грозд* као *гране* и *гроздови*, који су само други граматички број (множина) лексема *грана* и *грозд*. Тиме се, ипак, мало уштедело на простору, али изгубило на прегледности” (РСЈ 2011: 7). Слажемо се са М. Николићем да се оваквим поступком изгубило на прегледности и сматрамо да би било боље и корисније све збирне именице навести као посебне одреднице. У нашој грађи забележене су следеће збирне именице:

- **предмети (не-бића):** бижутерија, гвожђурија, гвожђуштина, грнчарија, дрожђе, ђубре¹⁴, жар, живеж, кршевље, кршје, лемезје, лончарија, мишићје, моторизација, мраморје, обућа, огрев, ордење, отпад, паперје, перје, перут, покривка, покућство, постељина, посуђе, прамење, прошће, пруже, ремење, роба, роговље, рубље, рухо, ситнеж, смеће, софтвер,¹⁵ стење, суђе, труње, угљевље, угљење, ужарија, хардвер, чадорје, шаторје, шиће, шунд, шушње.
- **биљке (и делови биљака):** багремље, багрење, бокорје, борје, босиле, брешће, брст, врбље, горје, драчје, дубље, жиље, јаворје, јасење, јошје, клење, лешће, листопад, ловорје, лозје, лужје, осје, плашће, пупље, смиље, сноплје, сувар, растиње, трње, трсје, хрстовље, храшће, цвеће, честарје, чокоће, цбуње, шибље, шикарје.
- **људска бића:** боемија, братија, браћа, гадија, госпоштина, женскадија, женскиње, живаљ, козаштво, кукољ, људство, маториње, мушкиње, олош, особље, паства, публика, пургерија, радништво, раја, робље, родбина, сабраћа, субраћа, Циганија, Швабурија, Шокадија.
- **млада људска бића:** балавадија, балавурда, балавурдија, дечица, дечурлија, мангу-парија, младеж, млађарија, момчадија, нејач, омладина, студентарија.
- **животиње:** дивљач, жгадија, живад, живина, звериње, јаловиње, марва, млађ, пашчадија, пиладија, пилеж, шиљеж, гамад.

2.3. Када се говори о именицама из скупине *singularia tantum*, обично се имају у виду градивне, збирне и апстрактне именице, односно именице којима се означавају супстанце које се перципирају као недељиве или се састоје од мноштва ситних чинилаца који се не сматрају битним у целини, односно појаве без јасних граница и одређене количине или броја елемената у њој. Такве именице обично се сматрају небројивим, јер се њихов садржај не темељи на опреци *једно* : *много*, или – како М. Зника (2005: 39) истиче – „именица је небројива, ако њезин садржај није помишљив као јединичност којој би у опреци стајала многост (вода, шећер)”. Она такође истиче да бројиви ентитети имају могућност двоструке квантификације: и нумеричке (мисли се на основне бројеве преко пет) и лексичке, док небројиве именице немају могућност нумеричке квантификације и њима се не може одредити тачна количина (Зника 2007: 472). Ипак, у нашој грађи нашле су се именице којима се означавају појединачни ентитети, који имају јасне границе и могу се тачно пребројати. У питању су заједничке

¹⁴ Лексема *ђубре* могла би се можда посматрати и као градивна онда када не означава скуп појединачних отпадака, већ необличену масу (нпр. на депонији).

¹⁵ Лексему *софтвер* сврстали смо у тематску групу предмета, иако, за разлику од хардвера, представља скуп неопипљивих, апстрактних компоненти компјутерског система. У питању је, дакле, збир апстрактних ентитета.

именице које немају регуларну, чак ни суплетивну множину на *-ићи*, већ искључиво збирна образовања, па су због тога сврстане у категорију *singularia tantum*. Њима се најчешће именују млада људска бића или младунчад животиња, а у нашој грађи забележени су следећи примери:

- **младо људско биће**: балавче, балинче, бепче, богаљче, буцко, варошче, голобраче, голобрче, голотрпче, госпоче, грбавче, гусарче, девојченце, дериште, дерле, дете, детенце, детешце, дечаче, дечко, дивљаче, дивче, дојенче, доношче, ђаконче, ђаурче, јадниче, јединче, копице, кржљавче, лепојче, љубимче, мезимче, миљенче, момченце, мучениче, нахоче, недоношче, новорођенче, одојче, пасторче, подсвојче, посмрче, посвојче, првенче, прворођенче, просјаче, рођенче, ропче, самоуче, синовче, сисанче, служинче, слушче, туђинче, убошче, унијаче, цурче, чељаде, шипарче, шмркавче.¹⁶
- **животиње и њихова младунчад**: белко, голуждравче, двизе, двогоче, жгебе, ждрече, ждробенце, живинче, звере, змијче, јагњенце, јагњешце, јаренце, јеленче, јуне, керче, кљуце, крме, кученце, лане, магаре, магаренце, марвинче, маченце, назиме, пашче, пиленце, прасенце, птиче, свињче, теленце, трогоче, ћуренце, хрче, шиљеже, штенце.
- **људско биће**: блесавко, брат, братко, властелин, господин, гринго, женско, женче, заборавко, клемпавко, мула (= кадија), полубрат, сабрат, субрат.
- **предмети**: брванце, марамче, парампарче, парченце, секирче, тане, цедуљче.
- **просторија**: сопче.

Као што представљена грађа показује, категорија бројивост/небројивост¹⁷ пресеца категорију именица из групе *singularia tantum*, баш као што је то случај и са категоријом конкретно/апстрактно. У ову групу, дакле, улазе и конкретне и апстрактне именице, као и оне бројиве и небројиве.¹⁸

Такође, сматрамо да би квалификатор *mn. ø* требало увести и код оних именица које имају и суплетивну множину и збирне форме, али и код оних са само

¹⁶ Као што се из наведених примера може видети, ову скупину именица чине већином изведенице, и то пре свега оне изведене суфиксом *-че*. За овај суфикс В. Јовановић (2010: 70–79) истиче да је у савременом српском језику постао један од најдоминантнијих деминутивних суфикса, при чему се у неким новијим граматицима и приручницима значење овог суфикса ограничава само на категорију бића 'младо од људи, животиња', док се деминутивна функција суфикса *-че* у осталим значењима приписује дијалектима. У већини случајева дати суфикс уноси хипокористичну ноту или ублажава негативни садржај основних именица, премда има и оних случајева у којима деминутиви са суфиксом *-че* могу реализовати негативно значење. Поред овог суфикса, занимљиви су и суфикси *-енце*, *-ешце*, *-ко* и сл. Можда би у самој природи ових суфикса требало тражити разлоге за ограничења у погледу грађења множинских облика, јер семантичких препрека нема.

¹⁷ Према речима М. Знике (2007: 469), категорија бројивости једна је од категорија која се темељи на лексичком значењу именице. Ова појава помиње се тек почетком 20. века у радовима Ота Јесперсена, а систематски се почела изучавати у радовима лингвиста који су се бавили енглеским језиком, нешто касније постала је предмет изучавања немачких лингвиста, док су се међу последњима њоме почели бавити лингвисти у словенским земљама: Када је реч о српској лингвистици, избројивошћу онога што значи именица међу првима се почела бавити Милка Ивић (1983: 9–36).

¹⁸ Исти је случај и са именицама сврстаним у категорију *pluralia tantum*. И међу њима има оних које су бројиве (*панталоне*, *маказе*, *врата*) и оних које су небројиве (нпр. *финансије*). Да би именице из скупине *pluralia tantum* биле бројиве, важно је да имају ознаку [-апстрактно], односно да припадају категорији конкретних именица. Међутим, важна разлика између именица типа *singularia* и *pluralia tantum* јесте у томе што се од именица из групе *pluralia tantum* никако не може начинити ни употребити облик јединице, док именице из скупине *singularia tantum* могу, уз промену значења, начинити множински облик, без икаквих морфолошких препрека (исп. Зника 2005: 41–43).

суплетивном множином, јер ипак у питању није регуларна множина, како је у предговору и истакнуто (*које немају регуларну множину*). На пример, код лексема попут *говече, гушче, сироче, слонче, сомче, прасе, теле, теоце, унуче, црнче, чобанче* и сл.

2.4. Као што је већ речено, у прототипичне небројиве именице, дакле – оне које не могу имати множинске облике, спадају, између осталог, и апстрактне именице, јер се њима именује нешто нестварно и неопипљиво: осећања, расположења, особине, стања, физичке и душевне моћи, природне и друштвене појаве. Као најпродуктивније суфиксе за грађење апстрактних именица, Станојчић и Поповић (2014: 161–162) издвајају *-ост, -ство, -ота, -оћа, -ина* (којима се најчешће означавају стања, особине и осећања), затим *-изам*¹⁹ (којим се изводе именице које означавају правце у уметности, филозофији, политици, науци и сл., као и стање духа или склоности), као и суфикс *-ија* (којим се граде апстрактне именице са значењем струка, наука и уопште људских делатности). Ако имамо у виду податак да је само суфиксом *-ост*, према Николићевом *Обратном речнику српскога језика*, изведено око 5.000 именица (Савић Грујић 2011: 205)²⁰, онда на први поглед изненађује чињеница да се квалификатор *мн. Ø* нашао уз само стотинак лексема, што је далеко мање од удела који апстрактне именице имају у лексичком систему српског језика. У нашем корпусу забележени су следећи примери:

- **особине, својства, стања и особине:** божанство, женство, здравље, зеленило, мир, мирноћа, разливеност, разложитост, разложност, разлоканост, разломљеност, разлучивост, разљућеност, размаженост, размакнутост, размаханост, ропство, словенство, спокој, српство, четништво.
- **делатности:** аутомобилизам, браварија, браварство, војништво, златарство, криминал, криминалитет, монаштво, повртарство, пракса, практика, штампа.
- **спортски и игре:** бокс, голф, домино, кошарка, лото, ногомет, одбојка, поло, рукомет, твист, тенис, фудбал, хокеј, цудо, шах.²¹
- **идеологије (учења, правци):** волтеријанство, идеализам, импресионизам, католичанство, космополитизам, марксизам, муслиманство, мухамеданство, реализам, романтизам.
- **стране света:** запад, исток, југ, југозапад, југоисток, север, северозапад, североисток.

¹⁹ О именицама изведени суфиксима *-изам* и *-изација* исп. Б. Ћорић (2008: 92–116).

²⁰ А. Савић Грујић (2011: 2016) све апстрактне именице изведене суфиксом *-ост* дели у три групе: (1) оне које именују особину онога што је означено придевом у основи и које се не јављају у множини; (2) оне које именују особину онога што је означено придевом, али могу имати и конкретно значење, па се могу јављати и у једнини и у множини (*знаменитост, драгоценост*); (3) оне чије се значење удаљило или сасвим одвојило од апстрактног и које такође имају оба броја (*светлост*).

²¹ Називи за спортове добар су показатељ тога колико је граница између апстрактних и конкретних именица танка и колико различитих нивоа апстракције заправо постоји. Наиме, лексеме којима се именују спортови, попут назива за врсте плесова, игара или музике, функционишу као називи за одређене врсте људске активности и делатности и граматички се понашају као апстрактне именице, али се не може рећи да су на истом нивоу апстрактности попут, на пример, особина (*доброта, честитост, оданост*) или осећања (*туга, љубав, срећа*). Они се, заправо, налазе негде на граници између конкретних и апстрактних именица, будући да не означавају нешто нестварно и неопипљиво, већ нешто што је чулима доступно. Ипак, сматрамо да називи за спортове припадају апстрактним именицама због тога што првенствено означавају скуп правила којима се одређени спорт регулише, а да је оно што ми гледамо или играмо заправо метонимијски конкретизовано значење.

- **осећања:** љубав, миље, срам, срећа, стид, туга.
- **музички правци:** блуз, поп, соул, фанк, фолк, цез.
- **временски периоди:** антика, олигоцен, ренесанса.
- **животна доб:** дечаштво, младост, старост.
- **етичка категорија:** морал, неморал, блуд.
- **способности:** вид¹, слух.

Видимо да међу апстрактним именицама уз које се нашао квалификатор *мн. ø* доминирају просте лексеме и лексеме позајмљене из других језика, док је међу изведеницама највише оних са суфиксом *-ство*, а за њим следе *-ост* и *-изам*. Видимо, такође, да на овом списку недостаје много особина, стања, расположења, осећања, делатности, праваца у уметности, политици и сл., док назива за науке уопште и нема. У корпусу је забележена само по једна именица изведена суфиксом *-оћа*, односно *-ија*, док оне са иначе продуктивним суфиксима *-ота*, *-ина* и сл. нису регистроване. Сматрамо да, ипак, то није случајно, јер у српском језику многе апстрактне именице имају множину и употребљавају се у тим облицима (нпр. *моћ: моћи*, *утисак: утисци*, *нагон: нагони*, *лепота: лепоте*, *жеља: жеље*, *успех: успеси* и многе друге).

2.5. Глаголске именице су оне именице које својим јединским обликом означавају радњу, стање или збивање, односно оно што означава инфинитив глагола којим су мотивисане (Станојчић–Поповић 2014: 82). Оне су дуалистичке природе, будући да имају категоријална обележја која их сврставају у морфолошку класу именица, као и својства која их у семантичком и синтаксичком смислу приближавају глаголима (Штасни 2012: 301). Глаголске именице се у већини граматика подводе под апстрактну лексику, а да то није ни случајно ни неоправдано показују глаголске именице уз које се у РСЈ нашао квалификатор *мн. ø*:

- *вриска*²², *глума*, *грабеж*, *исхрана*²³, *клика*, *лупа*¹, *развој*, *раст*, *смех*, *спас*, *стој*, *труд*, *ход*, *штедња*.

На основу речничких дефиниција и начина творбе, наведене именице припадале би класи глаголских именица, али се чини да нису све на истом нивоу апстракције. Евидентно је да међу глаголским именицама има оних које су тесно повезане са апстрактнима (нпр. *развој*, *спас*, *труд* и сл.) и оних које се од њих удаљавају и приближавају конкретним. Занимљиво је да су готово све глаголске именице регистроване у грађи изведене нултим суфиксом, да је само једна изведена продуктивнијим суфиксом за творбу глаголских именица *-ња* (*штедња*),

²² Именице попут *вриска*, *клика* и *лупа*¹ имају у себи и дозу збирности јер се именице овога типа дефинишу у РСЈ као збир (сума) неуобличених звукова, односно као мноштво звукова произведених извођењем радње која је у основи глагола којима су мотивисани (нпр. *лупа*¹ → *јаки*, *тупи* *звуци изазвани ударањем у чврст предмет, падом или кретањем нечега тешког по тврдој подлози* (према глаголу *лупати*) и сл.).

²³ Иако би се *исхрана* могла схватити и као начин храњења и тиме припадала апстрактним именицама, у групу глаголских смо је сврстали због речничке дефиниције која гласи: *одржавање биолошког постојања узимањем хране, храњење, прехрањивање; снабдевање храном*.

а да нема ниједне настале додавањем других суфикса типичних за ову врсту именица: *-ње, -ба, -ва, -њава, -ај* и сл.

2.7. Квалификатором мн. \emptyset у РСЈ су обележаване – додуше врло недоследно – и неке властите именице: неке због тога што заиста представљају јединствене појмове, а неке због тога што немају регуларну већ суплетивну множину. Дати квалификатор нашао се само уз властите именице:

– Богочовек, Далматинче, Марс (бог и планета), Рак (сазвежђе), Србија, Србијанче, Средоземље, Црногорче.

Остаје нејасно због чега су остали појмови који означавају нешто јединствено по својој природи (земље, планете, континенти, градови, реке и сл.) остали без овог квалификатора. У вези са властитим именицама, М. Зника истиче да оне немају лексичко значење, већ се само односе на одређени референт изванјезичке стварности и тиме омогућавају његову индивидуализацију и идентификацију, па су самим тим увек небројиве (премда – додаћемо – као што смо већ напоменули, има и оних које немају јединину: *Сремски Карловци, Алпи, Хималаји* итд). Међутим, иако властите именице никада нису бројиве, референти њиме означени могу бити, па се ове именице могу јавити и у множини: *пет Јелена* (Зника 2005: 48). Ипак, то није разлог да именице којима се именују заиста јединствени појмови (попут *Хрватска, Шведска, Швајцарска, Африка, Азија, Посавина, Медитеран, Славонија, Срем, Дунав, Дрина, Далмација, Европа, Ватикан, Нептун, Венера, Израел, Индија, Пацифик* итд. – који су обрађени у РСЈ из 2011) не добију маркер мн. \emptyset . Поред тога, мислимо да би било добро квалификатор мн. \emptyset стављати и уз називе празника (нпр. *Божих, Ускрс, Никољдан, Спасовдан, Вознесење, Богојављање, Турђевдан, Петровдан* и сл.), наравно – осим ако нису у облику *pluralia tantum* (попут *Благовести, Оци (Очеви), Цвети, Младенци, Врачеви, Материце* и сл.).

2.8. У ексцерпираној грађи нашле су се и посебно занимљиве именице које се на основу речничке дефиниције и граматичког понашања нису могле сврстати строго у једну класу именица, већ је очигледно да се налазе негде на граници и да поседују типичне особине две врсте именичких лексема. Ту пре свега мислимо на збирно-градивне именице:

– боранија, воће, грађа, грах, зелен, зелениш, зелење, зеље, зечак, карфиол, кељ, купус, лан, мрс, пасуљ, першун, пиринач, поврће, помфрит, просо, слама, спанаћ, текстил, хмељ, храна.

О овој класи именица писала је М. Ивић, која каже да вид масе може да поприми и неко збирно мноштво и да између појма збирног и појма градивног и не постоји у ствари нека чврста семантичка граница, већ да има појава које су по самој својој природи збирно-градивног карактера, као и да је у нашем језику већина назива за поврће управо овакве природе, док су називи за воће већином сврставају у заједничке именице, тј. немају могућност исказивања збирно-градивног значења сингуларском парадигмом (1983: 15–17).

3. При употреби квалификатора веома важну улогу игра његова позиција у оквиру речничког чланка. Наиме, уколико се он налази испред система свих дефиниција, у заглављу одреднице, то значи да се дата квалификација односи на све семантичке реализације дате лексеме. Уколико се пак квалификатор налази само испред одређене дефиниције, то значи да се својство на које он указује односи само на дато значење. Од 169 вишезначних лексема из нашег корпуса квалификатор *мн. ѓ* нашао се код 36 само испред одређених значења, што значи да се одсуство множинског облика не односи на читаву лексему већ само на њена поједина значења. У питању су лексеме: *ангора*, *афион*, *балавурда*, *бижутерија*, *блато*, *божанство*, *боза*, *вермут*, *вињак*, *виски*, *восак*, *време*, *гваши*, *грнчарија*, *гума*, *зрак*, *капуђино*, *кукољ*, *листопад*, *љубав*, *мангупарија*, *мараскино*, *месечина*, *моторизација*, *олош*, *отпад*, *плех*, *прашак*, *рак*, *рум*, *слама*, *стипса*, *труд*¹, *фудбал*, *шах*, *шлаг*. На пример, **виски** → **а.** (мн. *ѓ*) *жесток* алкохолно пиће које се добија дестилацијом од житарица. **б.** разг. количина вискија (*а*) која запрема одређену посуду (*чашу*, *флашу* и сл.); **гума** → **1. а.** (мн. *ѓ*) *чврста* еластична материја добијена вулканизацијом каучука. **б.** *котур* од те материје на точковима моторних возила; **зрак** → **1.** (мн. *зраци* (*зракови*)) *млаз светлости*; *сличан млаз других врста електромагнетских таласања или атомских честица у прогресивном кретању*. **2.** (мн. *ѓ*) *в. ваздух*; **време** → **1.** (мн. *ѓ*) **а.** *један од двају (поред простора) објективних и свеобухватних облика постојања материје који се испољава у виду непрекидног, континуираног трајања. [...] **4. б.** *животне прилике, околности*: *тешка времена*, *мутна времена* итд.*

Сматрамо да је овакав лексикографски поступак најадекватнији и најпрецизнији, посебно када су градивне и апстрактне именице у питању. За разлику од збирних именица, од којих није могуће начинити плуралске форме јер својим јединским обликом већ исказују мноштво, код апстрактних и градивних именица нема морфолошких препрека образовању множинских облика, већ су ограничења искључиво семантичке природе. Иако су апстрактне и градивне именице у свом примарном значењу небројиве, категорија бројивости је динамична категорија: када се именици промени значење и она тиме постане бројива, могућа је не само творба него и употреба множинских облика, због чега су – како М. Зника истиче – „именице *singularia tantum* заправо именице с потенцијално пуном морфолошком парадигмом, наравно уз одређене значењске промјене” (2005: 42). Кверк и др. кажу да градивне именице често пролазе кроз процес рекласификације, па уместо да означавају саму супстанцу означавају или њене подтипове (врсте) или уобичајену количину/јединицу мере са којом се у реалном животу обично срећемо (1985: 248). Тако је, на пример, градивна именица *уље* у свом примарном значењу небројива, јер означава *мастан сок биљног, животињског или минералног порекла*, али секундарно може означавати различите врсте уља: *маслиново*, *сунцокретово*, *бундевино* и сл.²⁴ Такође, лексема *капуђино* је у свом

²⁴ Када је реч о рекласификацији градивних именица, приметили смо да могућност издвајања посебних врста онога што лексема означава зависи од нивоа категоризације. Наиме, познато је да

примарном значењу небројива јер означава *топли напитаk од кафе и млека са пеном*, али секундарно означава меру коју уобичајено користимо (шољу), па је сасвим нормално наручити *пет капућина*.²⁵

Слично томе, апстрактне именице пролазе кроз процес конкретизације (reification), тако што нам појмовне метафоре омогућавају да апстрактне појмове третирамо као конкретне, опипљиве предмете (Раден и Дирвен 2007: 83–84). Концептуализација нам, на тај начин, дозвољава да апстрактним појмовима манипулишемо као са конкретним, па отуда и један од разлога због којих апстрактне именице могу развити (и врло често развијају) множинске форме. Такође, апстрактне именице, као и градивне, могу означавати одређену врсту неке апстрактне појаве, односно и оне пролазе процес рекласификације, издвајања врста (на пример, постоје различите врсте *страхова*: *страх од буба*, *страх од смрти*, *страх од мрака* итд. или *зависности*: *зависност од дроге*, *зависност од алкохола*, *зависност од коцке* и сл.).²⁶ Будући да највећи део апстрактних именица изведених суфиксом *-ост*, а вероватно и осталих, припада групи оних које – поред апстрактног – развијају и конкретно именичко значење (прошле су, дакле, поменути процес конкретизације: **знаменитост** → **1. особина онога што је знаменито. Треба схватити знаменитост тог догађаја. 2. оно што представља велику историјску, друштвену или какву другу вредност. Знаменитости Београда су споменици, тргови, задужбине...** **драгоценост** → **1. својство онога што је драгоцено. Можда у томе лежи драж и драгоценост њене поезије. 2. оно што има велику новчану вредност, скупоцен предмет. Новац и драгоцености сигурно су само у сефу.**)²⁷ (исп. Савић Грујић 2011), као и чињенице да се под утицајем терминологије у општем језику све већи број градивних именица користи и у множини (исп. Оташевић 1988), од непроцењиве би важности био лексикографски поступак при којем се именице не би аутоматски обележавале као оне које не могу имати плуралске форме, већ

су неке хипонимијске хијерархије врло разгранате, па од места лексеме у њој зависи и њена могућност рекласификације, јер хипероними имају ширу денотацију (логички обим) од хипонима, па самим тим и већу могућност издвајања врста (о односу хиперонима и хипонима исп. Драгићевић 2007: 291). Рекласификација је код хиперонима могућа због мањег броја сема, док је код хипонима обрнуто – већи број сема у оквиру семантичког садржаја сужава могућност рекласификовања. Нпр. пре ће *угаљ*, као надређени појам, имати више различитих врста, а самим тим и облик множине, него – рецимо – *кокс*, који већ представља врсту угља, дакле његов је хипоним.

²⁵ М. Ивић (1983: 22фн) истиче да изрази овог типа само привидно одступају од правила да се приликом избројавања градивна именица мора повезати с партикуларизатором: партикуларизатор се у оваквим конструкцијама не изговара, али се подразумева, на пример, *три шољице кафе*. Иако је партикуларизатор подразумева, сматрамо да није реч о простој елизији, већ о новом, метонимијском значењу лексеме. О партикуларизацији, односно партикуларизаторима исп. М. Ивић (1980: 1–12). Када је посредни материја, ауторка уводи и термин фрагментаризација: фрагментаризација јесте партикуларизација када се ради о материји, али то није када се ради о предмету. На тај начин добијају се ентитети који се могу пребројавати (исп. Ивић 1983: 22–25).

²⁶ О сличности између апстрактних и градивних именица исп. Ракић (2014: 183–191).

²⁷ У нашој грађи забележени су и примери конкретизације апстрактних именица попут оног код лексеме **љубав** → **1. (мн. ø) а. осећање велике наклоности и, најчешће, нежности према некоме, нечему; емоционална, осећајна везаност за некога, нешто, која проистиче из таквог осећања [...]** **2. а. драга, вољена особа, особа која се воли (жена, односно мушкарца).**

при којем би се посебно разматрало свако значење лексеме и у зависности од тога употребљавао квалификатор *мн. ђ*. Тиме би се употпунио граматички опис именица и унапредила лексикографска пракса.

4. Анализа употребе квалификатора *мн. ђ* у *Речнику српскога језика* из 2011. године, поред тога што је дала одговоре на питања попут оних докле се у овом важном послу стигло, уз које врсте именица и уз које тематске групе се дати квалификатор најчешће јавља, које су специфичности овог типа лексема и сл., отворила је и бројна питања: о утицају полисемије на врсте именица, о вези полисемије и граматичке категорије броја именица, о недостацима традиционалне семантичке поделе на врсте именица, о устаљеном мишљењу да апстрактне именице не могу имати множину и сл. Сва ова питања могла би бити предмет посебних студија. Ипак, главни закључци до којих смо дошли анализирајући лексикографску употребу квалификатора који означава одсуство плурала могли би се свести на следеће:

- Највећи проценат лексема које немају множинске облике чине оне моносемичне. Разлог томе би, пре свега, требало тражити у томе што је већина ових лексема везана за термилошки домен и домен лексичких позајмљеница, односно највећи удео лексике обележене квалификатором *мн. ђ* припада терминима из различитих наука и струка и позајмљеницама из страних језика. Једнозначност (или пак сиромашна полисемантичка структура) углавном је одлика и термина и позајмљеница.
- Квалификатор *мн. ђ* најчешће се нашао уз градивне именице (посебно уз оне којима се означавају врсте тканина, метали, намирнице и јела, дрвна грађа, гасови и минерали), затим уз збирне (при чему доминирају тематске групе предмета и биљака), потом уз заједничке (где су најбројније лексеме којима се означавају млада људска бића и младунчад животиња, обично изведене суфиксом *-че*), након тога уз апстрактне (међу којима се посебно издвајају тематске групе делатности, различитих учења и идеологија, спортова и људских особина), док се знатно ређе нашао уз глаголске, властите и оне које М. Ивић (1983) назива збирно-градивним.²⁸
- Увођење квалификатора *мн. ђ* представља важан искорак у нашој досадашњој лексикографској пракси и знатно доприноси потпунијем опису лексема. Овај посао је, ипак, како сам уредник РСЈ истиче, тек у зачетку и ваљало би га у неким наредним издањима речника наставити и, колико је то могуће, привести крају. За почетак, требало би исправити недоследности и пропусте који у оквиру већ постојећи тематских група постоје (нпр. у тематској групи намирница недостају, рецимо, *уље*,

²⁸ То, наравно, не мора нужно значити да међу именицама које у српском језику немају множину заиста има највише градивних именица. Ови закључци изведени су искључиво на основу грађе из РСЈ, у којем је квалификатор *мн. ђ* недоследно употребљаван, односно са његовом се употребом тек почело, а и збирне именице на *-ад* и *-је*, које су врло бројне, нису издвајане као засебне одреднице, па самим тим нису добиле овај квалификатор.

шећер, јогурт, кефир, маргарин, маслац, густин, пире, кафа, милерам итд., код различитих учења, идеологија и праваца нема *хришићанстава, ислама, прахришићанства, лењинизма, маниризма, пуританизма, над-реализма, неореализма, хиперреализма, неоромантизма, пуританизма, ирационализма, комунизма, калвинизма, експресионизма, натурализма, неокласицизма, рококо, симболизам, дадаизам*, као ни многих других, у групи младих људских бића и младунаца животиња ознака *мн. Ø* изостала је уз лексеме попут *девојче, грађанче, деранче, врапче, вранче, говече, голупче, накоњче* и сл., од спортова недостају *атлетика, ватерполо, карате, крикет, пингпонг*, од плесова, на пример, *балет, румба, самба, свинг, танго, фламенко*, од временских раздобља *еолит, еоцен, кенозоик, мезозоик, мезолит, миоцен, неолит, палеотен, палеозоик, палеолит, палеоцен* итд., међу властитим именицама, на пример, *Атлантик, Арктик, Антарктик, Алах, Балтик, Бачка, Београд, Војводине* и још многе друге, квалификатором *мн. Ø* обележене су лексеме *српство, словенство, четничтво* и сл., али не *хрватство, германство, мађарство, латинство* итд., код врста меса дати квалификатор стоји код *браветине, вепровине, говедине*, али не и код *зечетине, пачетине, пилетине, прасетине, свињетине, ћуретине*, код богате тематске групе тканина недостају *кадифа, кашмир, креп, сатен, скерлет, сомот, плиш, тафт, фланел, фротир, чоха* и сл., код дрвне грађе нема *јаблановине, јабуковине, јаворовине, јасеновине, јасиковине, јеловине, кедровине, лесковине, ораховине, трешњевине, смрековине, храстовине, церовине, чемпресовине* итд., међу хемијским елементима недостају, на пример, *јод, магнезијум, хлор, цинк, сумпор, платина, фосфор* и сл.). Након тога, требало би одредити које још именице или, чешће, њихова поједина значења немају облике за множину (или се не употребљавају у множини), при чему би посебну пажњу требало обратити на градивне и апстрактне именице, код којих при промени броја долази и до промене значења. У сваком случају, и поред свих недостатака и недоследности, за сваку је похвалу одлука да се у издање РСЈ из 2011. уведе квалификатор који би сигнализирао одсуство множине и промену значења до које долази услед промене у граматичкој категорији.

ЛИТЕРАТУРА

Горган Премк 2004: Даринка Горган Премк, *Полисемија и организација лексичког система у српскоме језику*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Дешић 1982: Милорад Дешић, „Експресивна лексика у српскохрватском језику, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 11/2, Београд, 71–85.

Дешић 1990: Milorad Dešić, *Iz srpskohrvatske leksike*, Nikšić: NIO „Univerzitetaska riječ”.

Драгићевић 2007: Рајна Драгићевић, *Лексикологија српског језика*, Београд: Завод за уџбенике.

Зника 2005: Marija Znika, „Kategorija brojivosti u hrvatskom jeziku”, *FLUMINENSIA*, 17/1, Zagreb, 39–52.

Зника 2007: Marija Znika, „Pokazatelji brojivosti”, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 33, Zagreb, 469–477.

Ивановић 2014: Ненад Ивановић, „Лексикографски метајезик у Речнику САНУ”, у: *Савремена српска лексикографија у теорији и пракси* [колективна монографија] (ур. Р. Драгићевић), Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду, 195–231.

Ивић 1980: Милка Ивић, „О партикуларизаторима”, *Јужнословенски филолог*, књ. 36, Београд, 1–12.

Ивић 1983: Милка Ивић, *Лингвистички огледи*, Београд: Просвета, Библиотека XX век.

Јакић 2014: Милена Јакић, „Парадигматски лексички односи у српским описним речницима”, у: *Савремена српска лексикографија у теорији и пракси* [колективна монографија] (ур. Р. Драгићевић), Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду, 167–193.

Јовановић 2010: Владан Јовановић, *Деминутивне и аугментативне именице у српском језику*, Монографије 9, Београд: Институт за српски језик САНУ.

Кверк и др. 1985: R. Quirk et al., *A Comprehensive Grammar of English Language*, Harlow: Longman.

Ломпар 2016: Весна Ломпар, *Врсте речи и граматичка пракса (од Вука до данас)*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.

Марковић 2014: Александра Марковић, „ГраMATика у српским речницима”, у: *Савремена српска лексикографија у теорији и пракси* [колективна монографија] (ур. Р. Драгићевић), Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду, 69–91.

Оташевић 1988: Ђорђе Оташевић, „Множина градивних именица”, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XXXI/2, Нови Сад, 133–135.

Прањковић 1984: Иво Прањковић, „Збирне именице и категорија броја у хрватском или српском језику”, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 13/1, Београд, 171–175.

Раден и Дирвен 2007: G. Radden, R. Dirven, *Cognitive English Grammar*, Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Радовановић 2015: Милорад Радовановић, *Фази лингвистика*, Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.

Ракић 2014: Јелена Ракић, „Бројивост именица за означавање емоција у енглеском језику – осврт из угла когнитивне лингвистике”, *Наслеђе (часопис за књижевност, језик, уметност и културу)*, XI/27, Крагујевац, 193–191.

Ристић 2004: Стана Ристић, *Експресивна лексика у српском језику*, Монографије 1, Београд: Институт за српски језик САНУ.

Ристић 2014: Стана Ристић, „Квалификатори у српској лексикографији”, у: *Савремена српска лексикографија у теорији и пракси* [колективна монографија] (ур. Р. Драгићевић), Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду, 113–130.

Савић Грујић 2011: Ана Савић Грујић, „Множина апстрактних именица IV врсте”, *Годишњак за српски језик и књижевност*, XXIV/11, 203–218.

Станојчић–Поповић 2014: Живојин Станојчић и Љубомир Поповић, *Грамматика српског језика за гимназије и средње школе*, Београд: Завод за уџбенике.

Ђорић 2008: Божо Ђорић, *Творба именица у српском језику*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.

Штасни 2012: Гордана Штасни, „Нерегистроване глаголске именице у српском језику”, *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*, XXXVII/2, Нови Сад, 301–321.

ИЗВОР

РСЈ 2011: *Речник српскога језика*, Нови Сад: Матица српска.

Vesna S. Nikolić

THE PL. Ø QUALIFIER IN THE DICTIONARY OF THE SERBIAN LANGUAGE (a lexicographic review)

Summary

This paper analyses the use of the *pl. ø* qualifier in the *Dictionary of the Serbian Language*, published by Matica Srpska in 2011. The aim of the paper is to list the lexemes which were given this qualifier in the 2011 *Dictionary*, in order to determine the type of nouns which this qualifier was most frequently attributed to by the lexicographers and to, based on the collected material, draw certain conclusions on the nature of the nouns from the group *singularia tantum* and how they correlate with the category of countability/uncountability. A special segment of this paper is dedicated to nouns which can, in some of their meanings, have a plural form, having in mind that a change in grammatical behaviour of a lexeme is most commonly an indication of a new meaning.

Key words: *pl. ø* qualifier, plural of nouns, *singularia tantum*, countability/uncountability, *Dictionary of the Serbian Language*.